

CENTAR ZA MIROVNE STUDIJE

MLADI I PROŠLOST

—

zašto bi me
to zanimalo?

Radna skupina za mlade
Koalicije za REKOM Hrvatska

YOUTH INITIATIVE FOR HUMAN RIGHTS
INICIJATIVA MLADIH ZA LJUDSKA PRAVA
NEBANKETIJE PER TE DREJOT E NJEBKIT

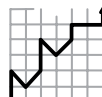

[Centar za]mirovne[studije]

LEGALIS
HUMAN RIGHTS CENTER

mreža
mladih
hrvatske
croatian
youth
network

DOCUMENTA

CENTAR ZA SUOČAVANJE S PROŠLOŠĆU

MLADI I
PROŠLOST

—

zašto bi me
to zanimalo?

Izdavač: Centar za mirovne studije
Uredile: Sara Lalić, Cvijeta Senta i Lana Vego
Strip nacrtao i napisao: Robert Solanović
Suradnja na scenariju: Sara Lalić, Cvijeta Senta i Lana Vego

Izdavanje publikacije je financiralo

Ministarstvo vanjskih poslova Kraljevine Norveške.

Izjave sudionika konzultacija izabrala je Sara Lalić iz: **Izvešće o tijeku konzultacijskog procesa** o instrumentima za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i drugim teškim povredama ljudskih prava u post-jugoslavenskim zemljama, svibanj 2006. – lipanj 2009. i **Konzultacijski proces o Inicijativi za osnivanje REKOM**: pregled mišljenja, prijedloga i preporuka, srpanj - prosinac 2009.

Tekstove pisali Emina Bužinkić i Mario Mažić.

Radnu skupinu za mlade Koalicije za REKOM čine članovi/ce Centra za mirovne studije, Inicijative mladih za ljudska prava, Legalisa i Mreže mladih Hrvatske. Zagreb, svibanj 2010.

U velikom dijelu publikacije korišten je Ecofont Vera Sans Regular koji štedi 25% tinte pri tisku, potražite ga na internetu i koristite u svojim tiskovinama. Hvala Rambu Amadeusu koji ga promovira te nas je uputio na njega.

ISBN 978-953-772901-1

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 738804.

5| Zašto?

8| Tijek konzultacijskog procesa s mladima i organizacijama mladih i za mlade

13| Darija Marić: Koalicija za REKOM i mladi

17| Marko Veličković: “Mladi i suočavanje s prošlošću: važnost, prednosti i prilike”

25| Zato!

ZAŠTO? | 5

Na svaku **mladu osobu** u Republici Hrvatskoj ratna su zbivanja u nedavnoj prošlosti ostavila nekog traga. Možda i ti imaš iskustva s ratom? Možda su ti upravo ta zbivanja odredila život? Možda si okružen/a ljudima koji su usko životno vezani upravo uz te događaje? Možda ti se to čini kao daleka prošlost, a možda neki od događaja i danas imaju jak utjecaj na tebe i tvoju okolinu?

Ali ono što je sasvim sigurno je da se često nađeš u situaciji da slušaš o nedavnoj **prošlosti** i da se od tebe očekuje da zauzmeš neki stav. Sigurno je da su aktualni politički procesi još obojeni događajima iz '90-ih godina.

Živiš u društvu koje još trpi **posljedice sukoba** i počinjenih zločina. Možda ti je o ovome teško razmišljati, a možda kao i velik broj mladih ljudi o tome ne želiš ni razmišljati niti pričati.

Ali sigurno se katkad zapitaš zašto Hrvatska još nije u EU, zašto je državljaninu Francuske ili Belgije lakše otići na studij u inozemstvo, nego tebi. Sigurno se zapitaš zašto se i danas potiče mržnja kroz TV programe, pjesme, školski program... Sigurno si se susreo/la s heroiziranjem optuženih za **ratne zločine** i možda se zapitao/la o njihovoj **pravednosti** ili pravednosti suđenja. Možda o tome već imaš stav pa odlaziš na koncerte pjevača koji potiču nacionalizam, a možda ih izbjegavaš.

6

Sigurno si slušao/la osobne priče o **patnji i stradavanju u ratu**. Jesi li se tada zapitao/la zašto se tako puno priča o generalima i zločincima, a tako malo o žrtvama? Jesi li čuo/la da neki ljudi još uvijek ne znaju gdje su im sestre, braća, očevi ili majke? Je li te ovo spriječilo da budeš neopterećen/a mržnjom? Ili baš suprotno?

Kad dođu do 15, 16 godina oni imaju savršeno razvijenu naučnu recitiranu ideologiju bilo koga. Mi imamo ljude koji na osnovu nekoliko informacija, na osnovu nečega što je rekao neki član porodice, što su vidjeli na ulici, stvaraju određene stavove. *Ivana Kešić, Civitas, BiH, Nacionalne konzultacije s mladima, Sarajevo, BiH, 27. lipanj 2007.*

Jesi li nekada upoznao/la svoje vršnjake iz Beograda, **Sarajeva** ili **Podgorice**? Možda se zaljubio/la u djevojku/dečka iz **Banja Luke** ili **Ljubljane**?

Ova publikacija tematizira upravo ta pitanja. Pisali su je mladi tvojih godina koji o tome razmišljaju i koji shvaćaju da nisu odgovorni za počinjene zločine, ali preuzimaju **odgovornost** za odnos prema njima. Preuzimaju odgovornost **za budućnost**. Oni traže utvrđivanje činjenica o zločinima i zaustavljanje manipulacija žrtvama. Pridruži nam se, barem i samo čitajući ovu knjižicu!

NEKI HRVATSKI OTOK, 1990. ...

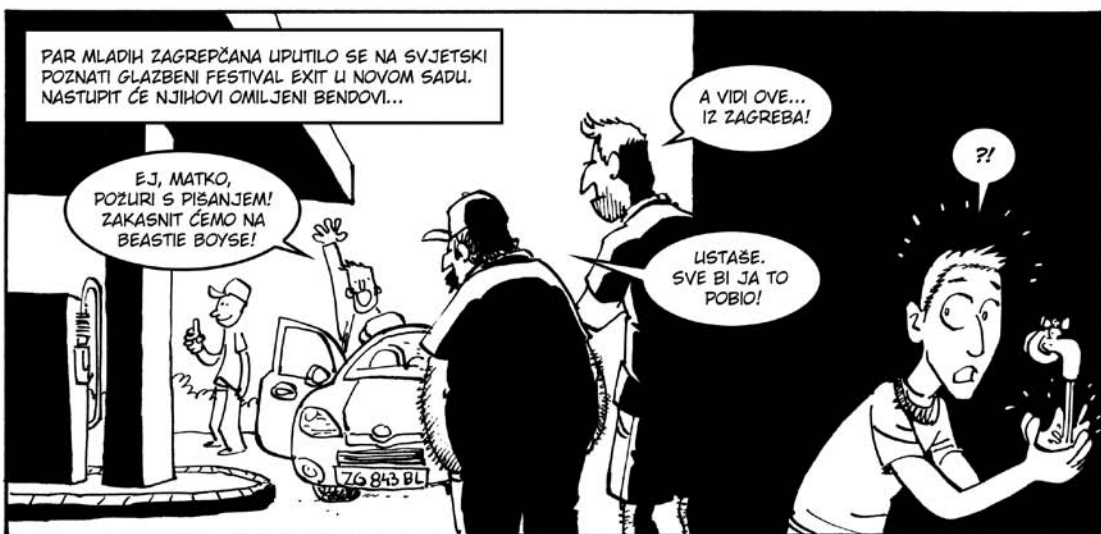
JE ZNAŠ TI DA SU NEKI DAN MALOGA DRAGANA OD VLADIMIROVIĆA SKORO PREBILI U SKULI? A I MATER RADMILA JE DOBILA OTKAZ U OPĆINI?!

A ČA ĆEŠ KA' SU SRBI?! BOLJE IN JE POJTI SVOJIMA U BEOGRAD!

MA ONI SU TI OD OVDE, BODULI!

SRBI NEKA GREDU U SRBIJU!

TJEDAN DANA KASNIJE OBITELJ VLADIMIROVIĆ BJEŽI U BEOGRAD. NITKO S OTOKA NIKAD VIŠE NIJE ČUO ZA NJIH.

PAR MLADIH ZAGREPCANA UPUTILO SE NA SVJETSKI POZNATI GLAZBENI FESTIVAL EXIT U NOVOM SADU. NASTUPIT ĆE NJIHOVI OMILJENI BENDOVI...

EJ, MATKO, POZURI S PISANJEM! ZAKASNIT ĆEMO NA BEASTIE BOYSE!

A VIDI OVE... IZ ZAGREBA!

LISTAŠE. SVE BI JA TO POBIO!

?!

U DOMU JEDNE PROSJEČNE ZAGREBAČKE OBITELJI...

... MA PUSTI, SVI SU TI SRBI ISTI, ONI IMAJU U GENIMA DA NAPRAVE VELIKU SRBIJU I DA NAS MRZE!

ALI KAKO, TATA? NEDAVNO SAM LIPOZNALA JEDNU SRPKINJU, FINO SMO SE PODRUŽILE!

TKO ZNA ŠTA ONA U SVOJOJ GLAVI MISLI O TEBI! A NI TI SE NE BI BAŠ ISLA S NJOM DRUŽITI DA TI JE U RATU NASTRADALA OBITELJ. VIDJELA BI TI ONDA KAKAV TI JE STAV PREMA SRBIMA!

8 | TIJEK KONZULTACIJSKOG PROCESA S MLADIMA I ORGANIZACIJAMA MLADIH I ZA MLADE

Već nekoliko godina u državama bivše Jugoslavije, uključujući Hrvatsku, odvija se važan građanski proces - regionalna rasprava o mehanizmima za uspostavljanje pravde za teške povrede ljudskih prava u neposrednoj prošlosti, u ratnim sukobima na teritoriju bivše Jugoslavije. Zašto bi to mene kao mladu osobu trebalo zanimati i zašto bih trebao/la biti uključen/a u tu raspravu – vjerojatno je najčešće pitanje koje si postavimo kada pročitamo ovakvu uvodnu rečenicu ili čujemo za ovu inicijativu!? Možda nekad i odmahnemo rukom i okrenemo glavu ovako teškoj temi!? Na to pitanje želimo odgovoriti u ovoj publikaciji jer smatramo doista da se čitav ovaj proces tiče mladih ljudi koji danas žive u Hrvatskoj i u državama bivše Jugoslavije.

Mi smo inicijativa mladih ljudi iz Centra za mirovne studije, Inicijative mladih za ljudska prava, Legalisa i Mreže mladih Hrvatske – organizacija mladih koje smatraju da se posljedice ratnih sukoba i nepravdi

počinjenih tijekom ratnih sukoba u nedavnoj prošlosti, vide i osjećaju danas u našoj mladosti, u našem životu, u društvu u kojemu živimo. Današnji problemi nad kojima smo svi zabrinuti, kao što su nasilje u društvu i među mladima, korupcija, nezaposlenost mladih i drugih građana/ki, imaju korijene u nedavnoj ratnoj prošlosti koju mi mladi nikako nismo željeli, podupirali i utjecali na njezin razvoj. Ali tim više, interes za ovo područje bi među mladima trebao biti velik.

Nekoliko organizacija civilnog društva: Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću iz Hrvatske, Istraživačko-dokumentacioni centar iz Bosne i Hercegovine, te Fond za humanitarno pravo iz Srbije, započele su prije nekoliko godina proces informiranja i konzultacija, proces učenja, promišljanja, kritičke prosudbe i suočavanja s prošlošću i povijesnim događajima. Te konzultacije uključile su veliki broj građana/ki iz svih zemalja, organizacija civilnog društva, žrtava i udruženja žrtava, stručnjaka/inja, političara/ki itd. Osim toga, konzultacije su organizirane i s mladima za mlade u velikom broju. Želimo uključiti i tebe koji/a čitaš ovu publikaciju i čuti tvoje mišljenje, tvoj prijedlog, tvoju kritiku.

Do sada je održano više stotina konzultacija u cijeloj regiji, dakle državama bivše Jugoslavije, pa tako i onih s mladima. Gore spomenute organizacije mladih i Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću iz Hrvatske organizirale su do sada tri nacionalne konzultacije u Zagrebu i Osijeku 2007. godine, te Selcu 2009. godine i četiri regionalne konzultacije 2009. godine (Split, Rijeka, Vukovar i Zagreb). Na konzultacijama je sudjelovalo više od stotinu mladih osoba – građana/ki, predstavnika/ca udruga mladih, podmladaka političkih stranaka, umjetnika/ica, znanstvenika/ica i sl.

Ta ideologija se vidi u negiranju zločina, u slavljenju zločinaca, u tome da ne postoji pravda, da ne poznajemo istinu i sve ono što je u stvari sadašnjost nama danas. Ja u tome vidim našu odgovornost, da mi ustvari nepriznavanjem svega toga, svih tih stvari koje postoje danas, u stvari produžavamo naše zločine, u stvari stajemo iza njih. Mi isto, svim tim što danas radimo ili ne uradimo, u stvari možemo da stvorimo plodno tle da se to ponovo desi. Zato mislim da svako od nas treba da vidi tu odgovornost.

*Maja Stojanović,
Inicijativa mladih za
ljudska prava Srbija,
Regionalne konzultacije
s mladima, Beograd,
Srbija, 21. listopada
2007.*

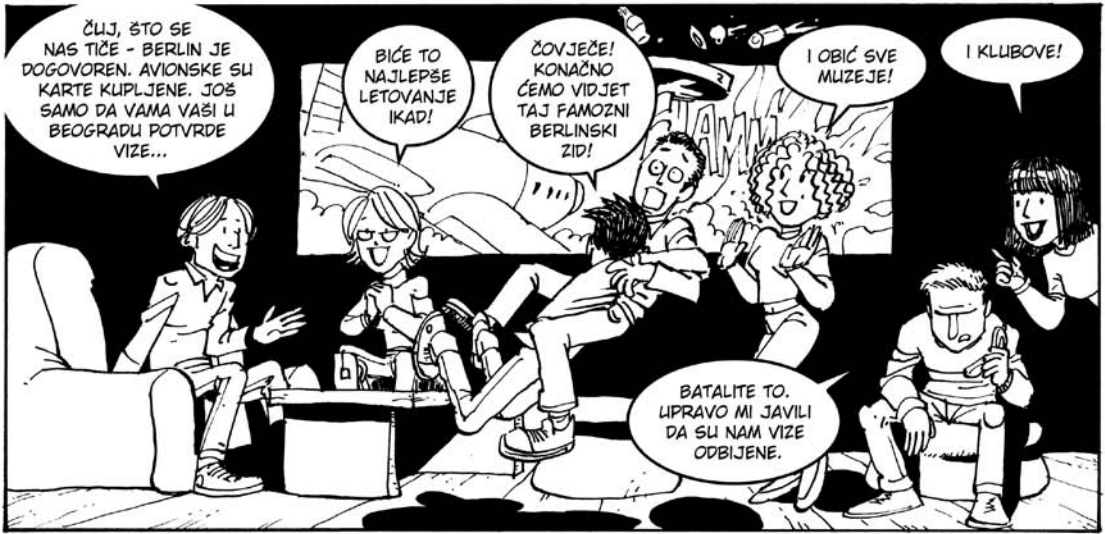
Cilj konzultacija je izgradnja modela REKOM-a (Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i drugim teškim povredama ljudskih prava na području bivše SFRJ) koji najviše odgovara potrebama i specifičnostima društava post-jugoslavenskih zemalja, ali što je iznimno važno - mladima. Želimo potaknuti diskusiju o ulozi mladih u poticanju procesa kazivanja istine i učenja činjenica s ciljem traženja pravednosti i odgovornosti u procesu suočavanja s prošlošću. Na temelju rasprave o REKOM-u, Koalicija za REKOM koju čine brojni/e građani/ke i organizacije civilnog društva, napraviti će model koji će zajedno s prikupljenih milijun potpisa podrške sredinom 2011. godine predati predsjednicima država nasljednicama bivše Jugoslavije.

Obrazovanje je definitivno najbitnije i upravo ovakve teme i teme općenito ljudskih prava treba pod hitno uvesti u škole i u masovne medije, jer to su ipak institucije koje uz obitelj najviše utječu na socijalizaciju čovjeka.
Mario Mažić, Inicijativa mladih za ljudska prava Hrvatska, Regionalne konzultacije s mladima, Beograd, Srbija, 21. listopada 2007.

Pored toga, mladi su tijekom konzultacijskog procesa artikulirali brojne ideje i dali vrlo važne i kvalitetne prijedloge vezane uz REKOM, ali i cjelokupni proces suočavanja s prošlošću. Glavne preporuke proizašle iz konzultacija tiču se potrebe za poticanjem: učenja povijesti utemeljenog na činjenicama, kritičkog promišljanja i prosudbe mladih o povijesti tijekom obrazovanja, razvijanje interkulturalne suradnje u području kulturne produkcije i mobilnost mladih u regiji, ostvarivanja kreativnih ideja poput obilježavanja znamenitih datuma, kreiranja 'staza sjećanja' i tematskih umjetničkih izložbi, organizacije volonterskih kampova i 'putujućih škola' za mlade iz regije, uključivanja sadržaja i vrijednosti koje potiču nenasilno rješavanje sukoba i izgradnju mira u škole, korištenja primjera pozitivne prakse izgradnje mira i sprječavanje sukoba u lokalnim zajednicama, informiranja mladih o procesima suočavanja s prošlošću kroz medije, te poticanjem organizacija mladih na praćenje diskriminacije i govora mržnje, i time sprječavanja razvoja dubokih društvenih podjela i nepravde.

Više informacija o Koaliciji za REKOM i Radnoj skupini za mlade možeš naći na korekom.org ili na e-mailu mladi.rekom@gmail.com. Ohrabrujemo te da i ti daš svoj prijedlog i uključiš se u ovaj vrijedan proces. Jer na kraju, mladi imaju veliku odgovornost za svoj život i za društvene i političke procese koji se događaju danas i koji će se događati u budućnosti. Podrška mladih ovoj inicijativi znači bolji život za tebe, tvoje prijatelje i obitelj, cijelo društvo - danas i sutra.

KOALICIJA ZA REKOM I MLADI | 13

Godine 2006. tri organizacije civilnog društva (Documenta – centar za suočavanje s prošlošću iz Zagreba, Fond za humanitarno pravo iz Beograda i Istraživačko-dokumentacioni centar iz Sarajeva) potaknute činjenicom da u regiji još uvijek postoji 16.252 nestale osobe, ustvrdile su da je nužan mehanizam koji će dokumentirati podatke o svim žrtvama koje su stradale u ratovima na području bivše Jugoslavije. Pokrenuta je debata koja je trajala od 2006. do 2008. godine, a sastojala se od konzultacija s različitim društvenim skupinama pri čemu se pokušala iskristalizirati ideja kakav bi to mehanizam dokumentiranja činjenica i zadovoljavanja potreba žrtava mogao i trebao biti. Godine 2008., nakon dvogodišnjeg procesa diskusija, rasprava i izražavanja različitih viđenja i pogleda na proces suočavanja s prošlošću, zaključeno je da bi to trebala biti regionalna komisija s karakterom izvansudskog mehanizma komplementarnog suđenjima fokusiranog na žrtve, a ne na počinitelje. Nakon što je usuglašeno da će taj mehanizam biti upravo regionalna komisija, navedene tri organizacije iniciraju formiranje **Koalicije za formiranje Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i drugim teškim povredama ljudskih prava na području bivše SFRJ (REKOM).**

U ovom trenutku ta se Koalicija sastoji od oko 750 organizacija i pojedinaca iz cijele regije, točnije iz Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Kosova, Slovenije i Makedonije.

Konzultacijski proces se odvija s različitim društvenim skupinama (umjetnici/ce, znanstvenici/ce, veterani/ke, organizacije civilnog društva, pravosuđe, prosvjetni radnici/ce, udruženja žrtava i slično) pa tako i s mladima. Dosada su se konzultacije s mladima održale u Osijeku, Zagrebu, Selcu, Daruvaru, Prištini, Banja Luci, Sarajevu, Novom Sadu, Beogradu i Ivanjici.

Mislim da su žrtve nakon deset godina, a to nije mnogo, zaboravljene od strane javnosti i pominju se samo za vreme raznih ceremonija. U čitavom regionu negdje oko 16000 osoba vode se kao nestali, o čijim sudbinama se još uvek ništa ne zna. Naša građanska dužnost je da uradimo mnogo više za njih, pošto vlada koja je direktno odgovorna nije uradila ništa da se obelodani njihova sudbina. Zato smo mi dužni da poguramo stvari napred i da damo naš doprinos i našu podršku i da upozorimo vlast i javnost o potrebi suočavanja s prošlošću.

*Vjosa Rexhepi,
Inicijativa mladih za
ljudska prava Kosovo,
Nacionalne konzultacije
s mladima, Priština,
Kosovo, 30. rujan 2009.*

Mladi su svojim mišljenjima, prijedlozima i preporukama uvelike doprinijeli konzultacijskom procesu u kojem su pokazali veliki interes za temu, ali i zrelost u shvaćanju odgovornosti koju imaju prema sebi, drugima i budućnosti. No mladi su otišli i korak dalje te i sami postali sukreatori konzultacijskog procesa, te su kroz djelovanje *radne grupe za mlade Koalicije za REKOM* iz Hrvatske svojim idejama i vizijama utjecali na formu i sadržaj konzultacija, aktivnim sudjelovanjem kao promatrači/ce, ali i predavači/ce.

Uloga mladih posebno će doći do izražaja kada aktivnosti Koalicije uđu u sljedeću fazu – prikupljanje milijuna potpisa u cijeloj regiji kao simboličnog čina volje građana/ki, a time i pritiska na vlade da oforme Komisiju. Mladi su već izrazili svoju spremnost za preuzimanjem aktivne uloge u prikupljanju potpisa na terenu. Documenti je s jedne strane važno poticati procese prikupljanja činjenica o prošlosti, procese kazivanja istine, procese zacjeljivanja društva i pomirenja, te izgradnje mira i to nam se čini kao zdrava osnova za razvoj društva, dok je s druge strane zbog budućnosti navedenih procesa neizmerno važno razvijanje odgovornosti kod mladih kroz njihovo uključivanje.

Još jedan bitan segment procesa suočavanja s prošlošću su promjene u obrazovnom pristupu prema predavanju povijesti. Documenta je 2005. godine

objavila *Dodatak udžbenicima za noviju povijest („Jedna povijest, više historija“)* kako bi pridonijela javnom dijalogu o bitnim pitanjima prikazivanja i učenja o nedavnim ratnim zbivanjima i ukazala na sve teškoće zapisivanja povijesti kao sveukupnosti prošlih zbivanja u povijesti i historiografiji.

REKOM-om se želi otvoriti prostor za suradnju i prijateljstvo između mladih iz svih sedam država regije. Želimo uspostaviti kulturu vladavine prava i s time povezanu demokratizaciju države: bolje poštivanje zakona i veću uključenost građana/ki, posebice mladih u političke procese.

Kvalitetno, a ne samo deklarativno uključivanje mladih u proces suočavanja s prošlošću nužnost je na putu prema održivoj izgradnji mira i stvaranju garancije da se međuetnički ratovi i nasilje na ovim prostorima više nikada neće ponoviti.

Darija Marić, Documenta – centar za suočavanje s prošlošću

Koordinatorica Koalicije za REKOM, Hrvatska

SUZANA IZ LESKOVCA POSJETILA JE SVOJU PRIJATELJICU LJILJANU IZ ĐAKOVA...

A OVO JE
NAŠA ČUVENA
KATEDRALA...

ČOVJEČE, ZA NAS FRANCUZE SVI MISLE DA
ZNAMO OPAKO DOBRO KUHAĆ, DA SMO ODLIČNI
LJUBAVNICI I DA SE RAZUMIJEMO U VINA!
JA NIT ZNAM KUHAĆ NIT PIJEM VINO. A
ŠTO SE LJUBAVNIŠTVA TIČE - TU
NISAM LOŠ! HA!

MA PUSTI, NAS NIZOZEMCE SVI SMATRAJU
NAPUŠENIMA JER JE KOD NAS MARIHUANA
OZAKONJENA. ILI TO ILI DA NOSIMO KLOMPE.
A VI, HRVATI? PO ČEMU STE VI
NAJPOZNATIJI?

PO RATU.

E, TATA, UČILI SMO DANAS U ŠKOLI O
DOMOVINSKOM RATU. ČOVJEČE, PA NISAM
MOGAO VJEROVATI KOLIKO JE LJUDI LBIJENO
I PROTJERANO IZ VUKOVARA. A DA NE PRIČAM O
MASAKRU U ŠKABRNJI ILI BOMBARDIRANJU
DUBROVNIKA! I SVI TI RATNI ZLOČINI NAD
HRVATIMA... A ŠTO JE SA
SRBIMA?

ŽUJ, I SRBI
SU STRADAVALI, NO TO SU I
ZASLUŽILI. ŠTO SU UOPĆE IMALI RADITI NA
HRVATSKOM TLU?! I ONE SRPSKE BABE
KOJE SU PO KUĆAMA SKRIVALE ORUŽJE
SU DOBILE ONO ŠTO SU
ZASLUŽILE.

SAD OVI MEKUŠCI
SERU NAMA PRAVIM HRVATIMA
DA ŠTO SMO LBIJALI, DA JE TO RATNI
ZLOČIN, A MI SMO SAMO BRANILI
SVOJU ZEMLJU! KAKO ZLOČIN MOŽE
BITI KAD BRANIM SVOJE?!

VOLJET SVOJU
ZEMLJU ZNAČI OČISTIT JE OD
SRBA, TOG ZLA POD ČIJOM SMO
ČIZMOM PREDUGO ŽIVJELI!

ZNAČI LI TO,
TATA, DA AKO ŽELIM BITI
PRAVI HRVAT MORAM MRZITI
SVE SRBE?

NARAVNO,
SINE.

B.

MLADI I | 17

SUOČAVANJE S PROŠLOŠĆU: VAŽNOST, PREDNOSTI I PRILIKE

Osvrnuti ću se na neka pitanja koja se često postavljaju – zbog čega treba da se suočimo s prošlošću, i zbog čega je suočavanje s prošlošću važno za mlade ljude.

Prvi put, informaciju da sam Srbin, i da živim u Srbiji, dobio sam kada sam imao otprilike 10 godina. Do tada sam znao samo za Jugoslaviju. Ne znam da li sam je čuo od oca, nastavnika ili od koga drugog. U svakom slučaju, poruka je istovremeno dolazila s više mesta. Nisam nikoga ni morao da pitam šta to znači, jer su ista objašnjenja stizala sa svih strana. Srbi su narod bogate istorije, žrtve svog usuda da nikada ne daju svoje, nikada ne diraju tuđe i nikada ne čine nepravdu. Samo par godina godina posle, ja sam se na jednoj slavi usudio da kažem da je grad Vukovar u ruševinama, a da naša vojska odatle proturuje ljude i sve to prenosi srpski dnevnik. Najpre me je jedan čovek pitao da li sam ja Srbin, ja sam odgovorio potvrdno, a onda mi je rekao da treba da me bude sramota, jer ne poznajem istoriju, jer da je znam, znao bih da su Hrvati oduvek mrzeli Srbe, i

da Srbi ne žele ponovo biti žrtve, i da će se i žrtvovati samo da ponovo ne budu žrtve.

Ideja ispravnosti sopstvenog naroda i njegovog nacionalnog bića, uz pretnju neprijateljstva koja dolazi od suseda, i danas čini osnov nacionalnih identiteta u regionu. Jasno je, iz današnjeg ugla, da postoji paradoks, da mnogi koji govore o ljubavi prema sopstvenom narodu, žele da veruju da je njihovog naroda stradalo mnogo više od onih drugih.

Potreban je direktan susret mladih ljudi, da oni krenu da razmenjuju ideje. Postoji velik problem što se ne zna ne samo šta se desilo nego se ne zna kakva je trenutna situacija tamo. Možda na tom nivou treba krenuti od početka, graditi neku komunikaciju.

Ana Batočanin, Moja inicijativa, Srbija, Nacionalne konzultacije s mladima, Beograd, Srbija, 8. srpanj 2007.

Pravim žrtvama rata, međutim, stalo je da veruju da će ostvariti svoja prava na istinu i pravdu, a da se slični zločini nikada neće ponoviti. Ostvarivanje ovih prava znači utvrđivanje činjenica, kažnjavanje počinitelaca i izgradnju društva i institucija, koje će svojim odnosom prema činjenicama sprečiti svaku mogućnost **njihovog poricanja**.

U tom procesu suočavanja s prošlašću, mladi imaju posebnu vrstu odgovornosti jer su **generacija** koja nije mogla da bude odgovorna za zločine u vreme kada su se oni dešavali.

Međutim, **mladi imaju odgovornost za način na koji se, i društvo u kome žive, a i oni sami**, danas određuju prema zločinima. Žrtve tih zločina ni do danas nisu ostvarile svoja prava. Mi imamo odgovornost prema tim ljudima, prema porodicama koje su izgubile svoje najmilije. Ako u procesu tranzicije naša društva treba da se iz stanja skorašnjih ratnih razaranja, ubijanja i mržnje, transformišu u društva stabilne demokratije, tolerancije i nenasilja, onda ne može da postoji ogroman broj ljudi i institucija koji sebe radije identifikuju s počiniocima ratnih zločina nego sa žrtvama.

Mladi treba da shvate da postoje neke teme u društvu koje, kada dodirnete, dodirnuti ste čitavo druš-

tvo. Ja verujem da svi želimo da živimo u modernom, otvorenom i tolerantnom društvu. Takvo društvo je nemoguće ukoliko nisu razgrađene one strukture moći koje su zločine učinile mogućim i ostvarivim. Njih ne čine samo ljudi i institucije, nego i sistem vrednosti i kultura koju neko društvo deli.

Živeli smo u društvu u kojem život nije bio vrednost. Da li je on danas vredniji ukoliko je nekažnjivost i poricanje praksa? Ako se održi kao praksa, princip nekažnjivosti postaje prihvaćen kao prirodno stanje stvari, postaje deo kulture društva i kao takav legitiman. Konkretno sudbine ljudi su se u tom procesu izgubile, a žrtve gube nadu da će ikada ostvariti svoja prava. Međutim, ako se u procesu suočavanja čuje glas žrtava, onda se podela na *naše* i *njihove* gubi, jer postaje jasno da ne može čovek stalno sebe da identifikuje sa svojom nacijom i da govori – šta su *oni nama* uradili, ukoliko shvati da su sva njegova deca živa i zdrava, a da je netko svog sina ili sestru zaista izgubio. Ta empatija sa žrtvama, s ljudskim sudbinama, značit će da ovo društvo više nije isto. **To** je proces o kome danas govorimo, koji je naša sadašnjost, i koji će odrediti kakva će naša društva biti u budućnosti. Zato je proces suočavanja s prošlošću bitan za mlade, jer želimo da stvorimo novi sistem vrednosti i da ga gradimo na istini i činjenicama, a ne na njihovom poricanju i relativizaciji. **Dakle, kada žrtve budu ostvarile svoja prava mi više nećemo biti isto društvo.**

Da li izlaz iz prošlosti znači okretanje budućnosti i ostavljanje onoga što se dešavalo tokom ratova istoričarima? Možemo li očekivati da će se stvoriti vremenska distanca sa kojom će neki novi članovi istorijskih odeljenja naših akademija nauka na objektivan i nepristrasan način podučiti nove generacije činjenicama vezanim za ovaj rat? Prošlo je 15

Mladi nemaju odgovornost za ratna stradanja koja su doživljeli stotine tisuća ljudi tijekom devedesetih u sada post-jugoslavenskim državama i treba nam na neki način otvoren razgovor o tome koji bi bili realni motivi, realni, istinski motivi mladih da preuzmu, da izaberu odgovornost za suočavanje s prošlošću za koju oni nemaju odgovornost.

Marina Škrabalo, Centar za mirovne studije, Hrvatska, Nacionalne konzultacije s mladima, Zagreb, Hrvatska, 20. srpanj 2007.

godina od kada se rat u Hrvatskoj završio, a i danas se u školskim udžbenicima u Srbiji i ovde ono što se dešavalo u Vukovaru ili Kninu prezentuje potpuno drugačije. To je primer kako se tenzije održavaju, i to ne može biti odgovoran pristup u građenju poverenja. Ipak, stalno slušamo poruke o tome da su mladi subjekti u procesu obrazovanja. Ako je to poruka koja dolazi iz zvaničnih institucija, onda je to i značajan prostor u kome mladi mogu da deluju, tražeći od institucija da podrže procese suočavanja koji će suziti prostor za proizvoljne interpretacije ratnih dešavanja i za ostale manipulacije.

Omogućiti ljudima da jednostavno ispričaju ono što dožive, ono što su propatili, a to je ključna stvar i zato smatram da je ova inicijativa, komisija koja treba da se osnuje na kraju, da zaživi ima itekako veliki značaj za budućnost čitave regije jer po meni na neki način ona ima i terapijski karakter. Ljudi koji dobiju mogućnost da ispričaju svoju priču će se riješiti sve težine koju nose u sebi, biće spremni na taj drugi korak, korak suživota.

*Almir Salihović,
Asocijacija studenata
Srebrenice, BiH,
Nacionalne konzultacije
s mladima, Banja Luka,
17. listopad 2009.*

Kroz proces suočavanja sa prošlošću treba da se utvrde nepobitne činjenice vezane za stradanja ljudi. Dakle, ime i prezime žrtve, okolnosti pod kojima je stradala, počinioca ili grupu njih, vojnu jedinicu itd. Zašto je potrebno utvrditi činjenice i s njima upoznati javnost? Osim što je istina obaveza koju dugujemo žrtvama i njihovim porodicama, istina je i naše pravo. Danas svaka nacija u regionu ima svoju interpretaciju rata i ratnih zločina. U Srbiji je nemoguće usvojiti parlamentarnu deklaraciju koja bi zločin u Srebrenici nazvala genocidom, iako postoji presuda međunarodnog suda pravde u Hagu. Jer javnost u Srbiji na drugačiji način interpretira taj zločin. Oni koji se protive takvoj definiciji, govore o zločinima koji su prethodno izvršeni nad Srbima, i na posredan način opravdavaju, a direktno relativizuju genocid. Međutim, i to je veoma bitno, oni nika da nisu govorili ni o srpskim žrtvama kao ljudima s imenima i prezimenima, niti su se potrudili da istraže činjenice vezane za njih i da ih objave, jer bi to suzilo prostor za brutalnu manipulaciju brojevima i za nastavak interpretacije zločina koji im odgovara. Dakle, sama suđenja i sudske presude nisu dovoljne, dok god se ne nađe način da se utvrđene činje-

nice na optimalan način približe javnosti, na način koji će onemogućiti njihovo negiranje. Otkrivanje i saopštavanje činjenica je bitno i da bi već postojeće laži izgubile svoj kredibilitet. One sužavaju prostor za manipulaciju i stvaraju osnovu na kojoj će sva društva u regionu doći do zajedničke interpretacije zločina. Takođe, bitno je da proces suočavanja uspostavi drugačiji model za javne rasprave i diskusije, model u kome se o ozbiljnim i osjetljivim stvarima, koje su uticale na živote i tragedije stotina hiljada ljudi, ne može govoriti bez bilo kakve odgovornosti prema tim ljudima i činjenicama.

Postoje iskustva drugih društava i država koje su, nakon iskustava diktatura, ratova i perioda u kojima su preživela razne oblike teških povreda ljudskih prava ušle u proces suočavanja s prošlošću. Često su zvanične institucije podržavale taj proces, osnivajući i dajući podršku različitim modelima komisija, koje su, u okviru svojih mandata, najčešće utvrđivale činjenice i odgovornost vezanu za kršenje ljudskih prava. Gde god je ovaj proces izveden uspešno, on je pomogao smirivanju tenzija i ponovnoj uspostavi poverenja. To su bile različite situacije, kao što je i situacija u našem regionu specifična po mnogo čemu. Ovde se desio regionalni, višenacionalni konflikt, sa ogromnim brojem žrtava. Zato ovo društvo treba da, u konsultacijama različitih društvenih faktora, i uključenjem svih zainteresovanih grupa u proces, dođe do optimalnog modela koji će doprineti otkrivanju istine, pravdi i pomirenju. To je proces od ogromnog značaja za izgradnju naše budućnosti, i mladi ljudi treba da budu deo tog procesa.

Ali, kao mladi ljudi, treba da budemo svesni situacije u kojoj živimo danas. Isti ljudi kojima su idoli ratni zločinci, u odsustvu oružanog konflikta, proganjaju svoje sugrađane koji su na ovaj ili onaj način pred-

Zašto mi želimo da formiramo regionalnu komisiju za utvrđivanje činjenica o tome šta se desilo u ratu na prostoru bivše Jugoslavije: mi treba da se oslobodimo jako velikog tereta, još uvek ne znamo ko je sve ovo uradio, imenom i prezimenom, odgovorni nisu osuđeni, još nisu dobijene nadoknade, a što je zaista važno za članove porodica žrtava. *Kushtrim Koliqi, Integra, Kosovo, Nacionalne konzultacije s mladim aktivistima NVO, Priština, Kosovo, 30. rujan 2009.*

stavljeni kao drugi ili drugačiji. Ja mogu da navedem primere iz Srbije, a vi znate da i ovde ima sličnih, gde su pripadnici nacionalističkih organizacija zapalili barake u koje su predviđene za smeštaj Roma. Naša društva ne mogu biti inkluzivna ako je opstao sistem vrednosti koji je doveo do rata, i koji je promovisao model idealnog ili pravog pravog Hrvata, Srbina ili Bošnjaka.

Ne postoji odgovornost za ono što je bilo, ne postoji za prošlost i za istoriju koja je bila, ali postoji jedna odgovornost za budućnost, zato što će jednog dana, također govorim o periodu kad će biti neke za deset godina, neke druge mlade generacije, e oni će pitati vas tada, zašto niste tražili, zašto niste utvrdili, zašto ste im ostavili to nasleđe da i dalje traje, tražit će od vas zašto niste bili uporni, uporni sa svojim pitanjima da se dođe do tih potpunih činjenica.

Nataša Kandić, Fond za humanitarno pravo, Srbija, Nacionalne konzultacije s mladima, Zagreb, Hrvatska, 20. srpanj 2007.

Takođe, da li je moguća puna integracija u društvo, onih ljudi koji su izgubili svoje porodice, a to isto društvo im uskraćuje i istinu i pravdu i svojim odnosom prema zločinima ne garantuje da se oni uskoro ne mogu ponoviti? Ja ću navesti situaciju iz Perua, gde nakon građanskog rata, neki ljudi nisu sebe smatrali žrtvama, jer je nasilje postalo toliko normalno, dok se nije desilo da se pojave udruženja koja su rekla: „Mi smo jednako dostojanstveni ljudi i imamo svoja prava. Ono što nam se desilo nije normalno“. Mi imamo odgovornost da doprinesemo da ti ljudi povrate sigurnost i dostojanstvo, koje im je ovo društvo oduzelo.

Još jedan bitan aspekt procesa suočavanja mladih jeste i njihov odnos prema institucijama. Preuzimajući i sami odgovornost za utvrđivanje činjenica, oni imaju veće pravo da zahtevaju od institucija da budu odgovorne u istoj meri. A odgovornost institucija je važna, jer one u najvećoj meri doprinose prenošenju onih vrednosti i obrazaca ponašanja, koji mogu podstaći proces suočavanja ali ga isto tako mogu i otežati.

Baš zbog toga što nisu bili odgovorni u vreme kada su se zločini dešavali, mladi ljudi, imaju posebno pravo da sva ova pitanja postave generaciji svojih roditelja, ali i drugim akterima i institucijama koje su odgovorne. Starije generacije, imaju obavezu da

ova pitanja postave najpre sebi. Zašto smo učestvovali, zašto ništa nismo uradili ili zašto nismo uradili dovoljno da sprečimo zločine. Mladi **danas imaju** mogućnost da urade dovoljno da žrtve ostvare svoja prava i da se društvo suoči s prošlošću. Ostvarivanje prava žrtava istovremeno znači i izgradnju drugačijeg društva. Ako se mera demokratije u Americi 60 –ih i 70 – ih godina XX. veka ogledala u ostvarivanju prava crnaca, a kroz ostvarivanje tih prava stvarano je bolje društvo za sve, onda je za ovo društvo danas, mera demokratije ostvarivanje prava za žrtve i odgovoran odnos prema zločinima. To je i obaveza mladih ljudi ukoliko žele takvo, novo, drugačije i pravednije društvo u kome će živeti u budućnosti.

Ovaj tekst dio je izlaganja Marka Veličkovića na lokalnim konzultacijama s mladima o suočavanju s prošlošću i o Koaliciji za REKOM koje su održane u Daruvaru 27. veljače 2010. godine.

Marko Veličković (31) živi i radi u Beogradu, Srbija.

Mislim da je problem s mladima zaista ta činjenica da ne postoji njihova odgovornost. Postoji, ali je problem taj što, govorim sad s pozicije nekog tko radi najviše u Vukovaru, oni nisu svjesni (...) Mislim da će zadatak civilnog sektora biti kako objasniti mladim ljudima da, iako je njihova odgovornost, ustvari je njihov interes da se suoče s činjenicom.
Srđan Antić, Nansen dijalog centar, Hrvatska, Nacionalne konzultacije s mladima, Zagreb, Hrvatska, 20. srpanj 2007.

JA SAM TI, DIJETE, ISAO U RAT OBRANIT' SVOJU KLUČU I OBITELJ. NISAM IMAO IZBORA. ALI SVI SU MI IZGINILI I OSTAO SAM SKROZ SAM, PRISILNO PENZIONIRAN SA MINIMALNOM MIROVINOM. NO NISAM ODUSTAO! POKRENIO SAM SVOJ BIZNIS, NIJE BILO LAKO, ALI USTRAJAO SAM.

I NE MRZIM SVE SRBE. NEMA SMISLA GENERALIZIRATI, SAMO ŽELIM DA SE POČINITELJI PROCESUIRAJU, ALI TO SE NE DOGAĐA. A TO DA JE SRBIMA VELIKA SRBIJA U GENIMA SU GLUPOSTI. I KOD NJIH I KOD NAS IMA PAMETNIH LJUDI I BUDALA.

VUKOVAR DANAS...

HRVATSKI GENERAL ANTE GOTOVINA UHIĆEN JE 7. PROSINCA 2005. NA KANARSKIM OTOCIMA.

KOJA PRAVDA! NASE HEROJE HAPSE ŠAKOM I KAPOM, A NJIHOVI SE ZLOČINCI ŠETAJU SLOBODNI!

BAR ĆE U HAAG S LIJEPIM TENOM. MA VIDI GA KAKO JE OSUNČAN!

TATA! MAMA! EVO VEĆ SATIMA TRAZIM STIPENDIJU ILI BILO KAKVU MOGUĆNOST ŠKOLOVANJA U EUROPI, ALI NITI JEDNA SE STIPENDIJA NE ODNOSI NA HRVATSKU!

GENERAL GOTOVINA OPTUŽEN JE 2001. GODINE ZA ZLOČINE POČINJENE TIJEKOM I NAKON OPERACIJE OLUJA, I OD TADA JE BIO U BIJEGU. NJEGOVO UHIĆENJE BIO JE JEDAN OD GLAVNIH LUVJETA KOJE JE EUROPSKA UNIJA POSTAVILA HRVATSKOJ ZA PRIMANJE U PUNOPRAVNO ČLANSTVO U UNIJI, ALI KAKO SE SLUČAJ ODUGOVLAČIO, A HRVATSKE VLASTI NISU SURADIVALE DOŠLO JE DO PREKIDANJA PREGOVORA S EU. JEDNA OD POSLJEDICA BILA JE NEMOGUĆNOST DOBIJANJA STIPENDIJE U ZEMLJAMA-ČLANICAMA EU.

Ako si pročitao/la ovu knjižicu do kraja, vidio/vidjela si da postoje brojni razlozi za razmišljanje o zločinima iz prošlosti koji se tiču i tebe osobno. Nadamo se da sada misliš kako je važno zauzeti stav o događajima iz prošlosti. I nadamo se kako misliš da taj stav treba biti oblikovan na temelju činjenica. Zločini te se tiču. I njihove posljedice utječu na tebe. Osudi ih.

Zato što ćeš moći ponosno reći iz koje zemlje dolaziš.

Zato što ne biraš **prijatelje** po imenu, nego po osobinama.

Zato što si otvaraš **mogućnosti** za život kakav zaslužuješ.

Zato što ne mrziš.

Zato što ćeš odabrati **razgovor** umjesto ignoriranja.

Zato što ćeš preuzeti **odgovornost**, a ne izbjegavati ju.

Zato što znaš da si učio/la, a ne slijedio/la.

Zato što si sam/a razmislio/la.

Zato što te ne mogu varati.

Zato što želiš **slobodno** putovati i upoznavati mjesta i ljude.

26 |

Zato što ne nasjedaš na politikanstvo, već tražiš **argumente**.

Zato što tražiš **bolje društvo**, a dovoljno si hrabar/a da počneš od sebe.

Zato što si **čovjek**, a ne glasačka mašina.

Zato što tvoje razmišljanje nadilazi uske granice.

Zato što je svaka žrtva važna.

Zato što si ti važan/važna.

I zato što tu **važnost** vidiš i u drugima.

ISBN 978-953-772901-1